

Ven z osidel nepravé víry a žádného dialogu

Eugen Brikcius

in: Lidové noviny, 33, 2020, n. 101, p. 9

in: Lidové noviny, 33, 2020, č. 101, str. 9 (30. 4.)

◆ nekrolog, česky, vznik: 30. 4. 2020

◆ obituary, Czech, origin: 30. 4. 2020

Ven z osidel nepravé víry a žádného dialogu

Eugen Brikcius, Lidové noviny, 30. dubna 2020

Nepředmětné myšlení. Měl jsem vícero možností ten pojem vysvětlit německy, naposledy v Göttingenu. Všude jsem upozorňoval, že ono myšlení není gegenstandslos, tedy bezpředmětné, ale ungegenständlich. Nepředmětné myšlení, nekopírující staré mýty a otvírající budoucnost, si filozof Ladislav Hejdánek mohl nechat patentovat. Bohužel někteří jeho studenti nebyli schopni rozlišovat mezi nepředmětným a předmětným, čímž mu ztrpčovali život. Bohudík se našli příznivci, mezi nimi i já, kteří Hejdánkovi pozorně naslouchali. Témata jsou jasná: nepředmětné myšlení, napodobování mýtů, otevřená budoucnost, vznik nového.

Ladislav Hejdánek a Jiří Němec, jeden evangelík a druhý katolík, byli hvězdami Ekumenického semináře v pražských Jirchářích v první polovině 60. let. Vedle Charty 77 považuji ekumenu v Jirchářích za nejdůstojnější událost v poválečných českých dějinách. Hejdánek byl protagonistou obou zmíněných událostí (byl kromě jiného dvakrát mluvčím Charty). Ekumenický seminář byl vpravdě jedinou svobodnou tribunou, kde vládl dialog, což znamená cestou jazyka. Nejprve se sezení zúčastňovali katolíci a evangelíci, později se přidali židé, ateisté a další. Já sám jsem tam přivedl polyhistora Bohuslava Blažka a Karola Sidona.

Šálek a šálkovitost

Legendární je Hejdánkova kampaň proti substanční terminologii. Když zaútočil na pojem esence, česky bytnosti, ocitoval spíš bezděčně nežli vědomě jednu z dialogových obětí Diogena Laertského: „Šálek kávy vidím, ale šálkovitosti nedohlédám.“ Nato novotomista Kazimír Večerka triumfálně: „To proto, bratře Hejdánku, že máš oči, a ne rozum.“ Hejdánek však rozum měl, víc než my všichni dohromady. A Diogena Laertského samozřejmě znal.

Jsem přesvědčen, že jen předstíral, že Večerkoví naletěl. Ne proto, aby mu udělal radost, ale abychom se konečně hnuli ze scholasticky zafixovaného místa. Bůh se ve středověku odlišoval od existujících jsoucen tím, že je svou vlastní esencí. Ve Starém zákoně praví Hospodin básnický: „Jsem, který jsem.“ Ladislav Hejdánek neříkal, že je, který je, ale svými slovy a skutky mohl tvrdit: „Jsem, jaký jsem.“ A takový vskutku byl. Nebyl sice svou esencí, ale každopádně svou vlastní existencí.

Vcelku správně se říká, že při dialogu bychom měli do druhého vstoupit, abychom ho pochopili zevnitř. Tím ale riskujeme, že už z něj nedokážeme vylézt. Ladislav Hejdánek z dialogického partnera vylézt uměl. O filozofovi se tvrdí, že je neomylný, poněvadž kdyby se zmýlil, přestal by být filozofem. Hejdánek se očividně omyly učil, a to nejen proto, že je to lidské. Někdy metodicky přijal diskvalifikující omyl, aby se cestou opravy omylu filozofem znovu stal. Vždy hlásal, že filozofie není ani politika, ani umění, ani kultura. Filozofie je myšlení. Přednost má samozřejmě myšlení nepředmětné.

Jean-Jacques Rousseau nám vzkázal: „Když píšete milostný dopis, musíte začít, aniž byste věděli, co chcete říci, a skončit, aniž byste věděli, co jste řekli.“ Když Hejdánek píše traktát, připomíná to nepředmětné komponování milostného dopisu. Pisatel takového dopisu nemůže nemilovat. Filozofie je láska k moudrosti, moudrost spočívá v myšlení.

Jedním z Hejdánkových témat je odcizení v Bohu u Feuerbacha. Dochází k tomu tak, že člověk, nespokojen se svými nedokonalými schopnostmi, promítá sám sebe, opatřeného dokonalými schopnostmi, na nebesa. Tím se, ironicky řečeno, s Boží pomocí připravuje o svoji podstatu. S Bohem je vůbec potíže. Existují k němu dvě cesty: jednu, tu svislou, ukazuje solitérní světec na sloupu, který dává přednost přímému kontaktu s Bohem, v němž jsou podle Feuerbacha všichni odcizeni, a druhá, ta vodorovná, vede k témuž Bohu přes bližní a lásku k nim. Hejdánek si uvědomuje, že to vše má

jeden háček: když k Bohu díky lásce k bližním dospějeme, již Ho nepotřebujeme, protože nám stačí láska k bližním, díky nimž jsme k Němu dospěli.

Hejdánek si při výkladu Feuerbacha dával dobrý pozor. Německý myslitel, zřejmě inspirován jižní žravostí, tvrdil, že člověk je, co jí. Ten citát uvádí i TGM ve své Světové revoluci. Byla to samozřejmě voda na mlýn hmotářských filozofů, ale pro humanisty z toho vyplývá, že třeba lidojed, ač nám připadá nelidský, je člověk, protože jí lidi. A opět zde začíná překážet Bůh. Když věřící při přijímání sní Boha, měl by podle Feuerbacha z kostela vycházet jako Bůh. Hejdánek ovšem nedopouští, aby se do jeho výkladu dostávaly absurdní závěry.

Neodcházíš do nicoty, bratře

Ladislav Hejdánek vlastně celoživotně vysvětloval, jak se dostat z osidel nepravé víry a nepravého, tedy žádného dialogu.

Cestou ven je bdělé spaní / útlum věroučných hitů / opak mýtů z dřevorytů / – nepředmětné zživých vstání.

Nejfrekventovanější kategorií v repertoáru Ladislava Hejdánka byl a stále je vznik nového. Účastníky Ekumenického semináře nejvíc iritovalo napodobování starých mýtů. Blokuje to budoucnost.

Hejdánkovi se nejvíce líbili starozákonní proroci. Když šel Abrahám s Izákem na horu, nevěděl, co se stane. Za provozu nepředmětného myšlení, jakkoli je mají staromódní aristotelici za *contradictio in adjecto*, se otevírá budoucnost – s rizikem kroku do prázdna.

Bratře Hejdánku, dovol, abych při loučení s Tebou ocitoval našeho společného přítele Jiřího Němce: „Neodcházíš do nicoty, ale do světa živých duší.“

EUGEN BRIKCIUS

spisovatel, filozof a výtvarník